

Péntek Imre

Két tárlat és egy születésnap köszöntés

A zöld „imádata”

(Nemes László kiállítása a Gönczi Galériában)

A művész alaposan feladta a leckét tárlata látogatóinak, amikor egyetlen szót tett meg kiállítására címéül. Zöld!

A szó mára a környezetvédelem szinonimájává vált. Az ipari civilizáció szennyező térdhódítása ellen küzdők jelképévé. Tehát egyfelől nagyon is nyilvánvaló tartalmak közvetítőjévé.

A művész bátorsága azonban éppen abban mutatkozott meg, hogy új dimenzióba emelte ezt a jelenséget, egy bensőségebb, érzelmileg telítettebb körbe vonta – a festészet eszközeivel – a vegetáció színvilágát, buja, elementáris erejét, kisugárzó energiáját.

Novotny Tihamér, a festő egyik legjobb értője, így ír alkotói metódusáról: „Alapvetően mindig a tér és a forma viszonya izgatta őt. Ez minden művének alfája és omegája. A belső érzésvilág jelként, formaegyüttesként való megfogalmazása! Mert a belső érzésvilág – legyen annak közvetítője egy virágszendélet, egy emberi alak, egy tárgyias elem vagy gesztus – legtöbbször mindig átemberiesített jelként vagy formaegyüttesként jelenik meg ...a homogénnek vagy strukturálnak tekintett

illuzórikus térben.”.

A kissé hosszúra nyúlt mondat lényege: valóban, miként lesz a zöld szín a „belső érzésvilág jele”, miként konstruálódik meg a tér és forma viszonya ebben a kizárólagos, szinte monokrómnak tekinthető felületképzésben? Hogyan teremthető meg az a bizonyos „illuzórikus tér”?

A látvány – ami ebben a kis, de meghitt kiállítóteremben fogadott – első benyomásra túl homogénnek, egységesnek, alig differenciálnak tűnt. Ám ha jobban, figyelmesebben vizsgáltuk képmezőt, komoly különbségeket láttunk, tapasztaltuk az eszközök, a formai elképzelések változatosságát, variációit, a festői erőfeszítés (ecset) nyomait, a lendületes vagy fokozatosan épülő (szín) gesztusok gazdag rendszerét. Előtűnt a kiegészítő színek finom, szétsugárzó eloslása, a feszültség, a drámai jelentésű formaképzés érdekében. Láttuk a piros bevérző foltjait, a fehér ártatlan felkiáltásait, a barnák dörmögő kórusát. (A zenei asszociációk nem állnak távol Nemes festészetétől, aki maga is gyakran improvizál zenei témákra.)

S mindez a zöld árnyalataiban, kavalkádjában,

Nemes
László
munkája

struktúráiban. A halvány és mélyzöldek kontrasztos átmeneteiben, elhatárolódó váltásaiban, vagy lágy, plaszticitást sejtető egymásba folyásában. Nemes László motívumai – egy-egy többértelmű (emberi) alakzat, félabsztrakt formaelem, különleges jelkoncentrátum – mindig megszólítóak, mindig elindítják a képzeletet. S ez egyik erőssége mostani, beérett festészetének.

De térjünk vissza eredeti kérdésünkhöz! Miként visznek el e képek valamiféle mitikus utazásra, miként célozzák meg (érik el) a szakralitás közegét? A mitikus tartalmak azokon a képeken jelennek meg elsősorban, melyeknek valamiféle alapjuk, nehézségük, talapzatuk van – s amelyek felett az éteri lebegés kinyitja a horizontot, beáramoltatva a magasság spirituális erőit... Ez az erő olykor drámaian tör a képmező előterébe, felszaggatja, roncsolja a szögletes struktúrákat, hátrahagyva a roncsolódás amorf alakzatait, máskor lágyan ereszkedik alá, beépül, szerves, biomorf burjánzást indítva el... Nemes Lászlónak van elképzelése a „mögöttes” megnyilatkozásairól, amely ennek a zöld konglomerátumnak is gátat szab – még ha olykor – lázadásként – túl is csordul a meglévő (kép)kereteken.

S végül logikusan, feltűnik a kereszt – mely csak látszólag formai elem, a négyes tagolás eredményeként. A főnézetben ikonosztázzá, zöld oltárrá válva.

A kereszt – első szinten – lehet célkereszt is, a veszélyre figyelmeztető szimbólum. De lehet a megváltás jele is, a sérülékeny, meghaló és feltámadó vegetáció küldetéséről szóló üzenet.

Ennek a küldetésnek elementáris manifesztuma ez a kiállítás.

A másik, a tér és forma viszonya – ebben a zöld kiterjedtségben...

A festő – néhány képpel, csendélettel – utal a kezdetekre. Itt még az érzéki teljesség, a látvány részletei dominálnak, a szírmok tobzódása, de a tér már felbomlóban, a valódi helyszínből illuzórikus tér lesz... Ebben az illuzórikus térben a tárgyias elemek elvesztik súlyukat, körvonalait, maguk is átváltoznak – meditációs objektummá, a tekintet vizuális csapdájává. A sűrűsödő és ritkuló elasztikumok, szövvények összeindázódó struktúráivá.

S ebben a közegben játszódnak le a festő térforma és színkísérletei, hol szögletek, élek, sarkok megidézésével, hol sávok, osztatok, pöttyözetek használatával, máskor emberi figurára emlékeztető jelenségek beúsztatásával. A cél mindig: egy dinamikus, feszültséget keltő (elviselő) struktúrát létrehozni. A tiszta festőiség, a festői beszéd eszközeivel.

De azért ne hagyjuk el az eredeti – szerintem provokatív – témát, a zöldet, a színt, mely – közhelynek számít – a harmónia, a termékenység jelképe, a remény és megújulás indikátora.

Milyen zöld ez, amivel Nemes képein találkozunk? Szerintem – életzöld. Talán Nagy László Zöld Angyalának megjelenéséé – s ahogy a költő írja: „jött a Zöld Angyal a házra, ahol születtem, / megjelölte a házat s világát... jött tomboló zöld paripákkal... a végső sujtás után a feloldozást a Zöld Angyal hozza, s magasan játsszon a szívem: a fényből kitéphetetlen levél.”

A „fényből kitéphetetlen” levelek üzenetét közvetítik ezek a képek, a klorofil megunthatatlan líráját, az árnyékot adó otthonosságot, melyben mindig menedéket találhat az univerzum szeszélyének kitett emberi létezés.

Újratervezés

Kotnyek István tárlata
a nagykanizsai

Magyar Plakát Házban

Kanizsa szerencsésnek mondhatja magát. Míg egyes helyeken szűkülnek a kiállítóterek, galériák tűnnek el, számolódnak fel, addig e városban komoly fejlesztések zajlottak a képzőművészeti fórumok terén. A Hevesi Művelődési Központ emeleti bemutatótermét nemrég újították fel, a Plakát Ház padlásából rusztikus kiállítási teret varázsoltak. S hol található egy olyan intézmény, amely a Képzőművészetek Háza nevet viseli? Igaz, ez utóbbi állandó kiállításokra rendezkedett be – Z. Soós István hagyatéka és az Indiából hazaszármazott Brunner-örökség bemutatására –, de a „kiskastély” belső udvara így is komoly értékeket rejt.

Nos, október-november folyamán a Magyar Plakát Házban nyílt meg Kotnyek István tárlata, Újratervezés címmel. A cím akár félrevezető is lehet. Hisz sokan ismerjük a gps-ek hasznos tudományát, a modernkori vándorok irányítóját. A festő (fotós, filmes, installátor) azonban a régi, lommá vált használati tárgyak újrahasznosítását, művészi átformálását tekinti céljának. Természetesen,

ehhez kell a „tervezés” lelki-gondolati folyamata is. De míg a gps a jelen útvesztőiben tervezeti újra útjainkat, addig a kotnyeki szakmailag gondosan, sőt, mívesen „megdolgozott” tárgy- és műegyüttes a múlt kövesedett rétegeibe csábít sajátos időutazásra. Igaz, gyakran „kikacsint” ebből a sámánisztikus szerepből, s mai utalásokat csempész alkotásainak közegébe. Vizuálisan és verbálisan egyaránt.

Akinek sikerült eljutnia a kiállításra, annak igazi meglepetésben, katartikus élményben volt része. Az emeletre vezető lépcsőn felfelé hala(n)dó pazar látvánnyal találta magát szemben. A melencékbe (hajdani lavórok, csak fából) festett tájképek önmagukban is a kotnyeki festészet tömör, színekben tobzódó, ovális térbe-felületre álmódott lenyomatai. (Mintha archaikus tévé-készülékeket látnánk...) Itt vonulnak fel a műfaji párhuzamok is: egy-egy művészien megkomponált fotó – festői előadásban „ismétlődik”. Ennek legszebb példája a szinte emblematikussá vált felvétel, az erdőben, a fák közt távolodó cigány férfi, a hátára kötözött

Kotnyek
István:
Zsarátnok

Kotnyek
István:
Süllyedők

teknővel, ám a fekete-fehér drámaisága után egy vidámabb, oldottabb hangulatot sugárzó, színekavalkádban játszó „belső” képen látjuk viszont. Igen, a látvány, valóban lenyűgöző volt: az egyik oldalon a festett, írásos teknők ívelt, ovális formájú sztéléi, idolljai rendeződtek sokjelentésű csoportozattá, míg a másikon a kisebb és nagyobb fiókok szögletes vázai lényegülnek át festett-díszített plasztikává. S a falon körbefutó képek: rendszerint egy-egy plasztikai motívum festett változatai. Olykor napszítta, eső áztatta, a faanyag erezetét, göcsörtjét, mart-barázdás felszínét (történetét) láttató keretbe téve. Kétségtelen, az első, ami eszünkbe jut – s amire Kostyál László is utalt az 1997-es katalógus előszavában –, a „komplexitás”. Mintha Kotnyek István valamiféle, a tárgyak-jelenségek-történekek körét átható összefüggésekre figyelne, ezeket kutatva, ezeket mutatva fel. Hogyan lesz az élő organizmusból, a használati tárgyból holt anyag, kidobandó tárgy, romlásra ítélt kacat, lom, s viszont: miként élednek újjá (az újraalkotás folyamán) a múlt rekvizitumai, már-már szakrális-kultikus értelemben. Az örök körfogás igézetében. Az áthatások, átlényegülések színjátéka, amit a festő kínál: ábrázolt tárgyai, bár megfoghatóak,

részletgazdagok, mégis időtlen, lebegő, színekké oldódó festői látomásokká változnak. Szemadám György, a pályatárs, művészeti író, Kotnyek művészetének értő elemzője írja alkotói módszeréről: „Festményeinek, grafikáinak még a témája is meghatározhatatlan, bár hihetetlen ismerős rajtuk minden részlet. Motívumait én bizony többnyire azonosíthatatlan objektumként tudom meghatározni...”. Meglátása csak részben helyes: bár kiindulópontnak elfogadható. Kétségtelen, Kotnyek alapvető szándéka az elbizonytalanítás. A súlyos, nehézkes tárgyi valóság „foszlékonnyá, lebegővé” szublimálása. A tárgyak lelkének (tondijának, József Attila kifejezése) megjelenítése. A belső fény felszabadítása. Ahogy ez a Lombfény című képen megfigyelhető. (Lehet, hogy spiritualizálást kéne mondani?) A rejtélyes – apró ecsetvonásokból, mint a mágnesreszelékből összeálló – erővonalak rendszere is erre utal. A „mágikus” cselekvésre, rituáléra.

Talán túlságosan is belemélyedtünk ennek a látványvilágnak a fölfejtésébe, filozófiai, esztétikai értelmezésébe... Pedig – lehet, hogy ebben igaza van Szemadám Györgynek – a szavak nélküli befogadással többre jutunk. De a szavakra sem

kell, hogy gondunk legyen, hiszen mindegyik kép, tárgy nem csak találó címet, hanem szőrejtvénnel, szójátékkal (is) megszólít, szokatlan asszociációs mezőkre csábítva képzeletünket. Főként a teknők sora csillant fel ilyen lehetőségeket, s kereshetjük a szó-kép megfeleléseit, ha van kedvünk és türelmünk. A Köteles teknő felzsinórozva, a Gombosra gombok vannak applikálva, a Hiányos éppenséggel lyukas... Az Egeresnek külön története van: a bőrfoltozást egér rágta meg. Szellem teknőibe nyilván túlvilági lakók költöztek. Végül a Samu Géza emléke előtt tisztelgő „teknő-oltár” (a korábbi művek továbbgondolása) valóban felmagasztosítja a rurális avangárd áldozattá vált alakját.

A dobozok-fiókok részlege valójában változatos, színes, szellemes environment-csokor. A talált tárgyak elrendezése, virtuális helyszínek imitációja, itt-ott festői gesztusokkal ellátva – mintha valaminő „környezet-metszetek” lennének. A címadás esetükben még beszédesebb: ilyen a Titkos

kubista erdő, Barokk őszi erdő vagy a Kékpatak a kiskanyonban. S ha ezzel sem tudjuk beérni, hogy Kotnyek István e gazdag kiállítását kimerítsük: megtekinthetjük a festményeket, a teknő-variációkat, egyik izgalmasabb, mint a másik. E teknők már végleg lelepleződnek: ezek már teknő-lények, akik senyvednek, süllyednek, merülnek – s műveletek, beavatkozások fájdalmas roncsolódásokat hoznak létre struktúrájukban.

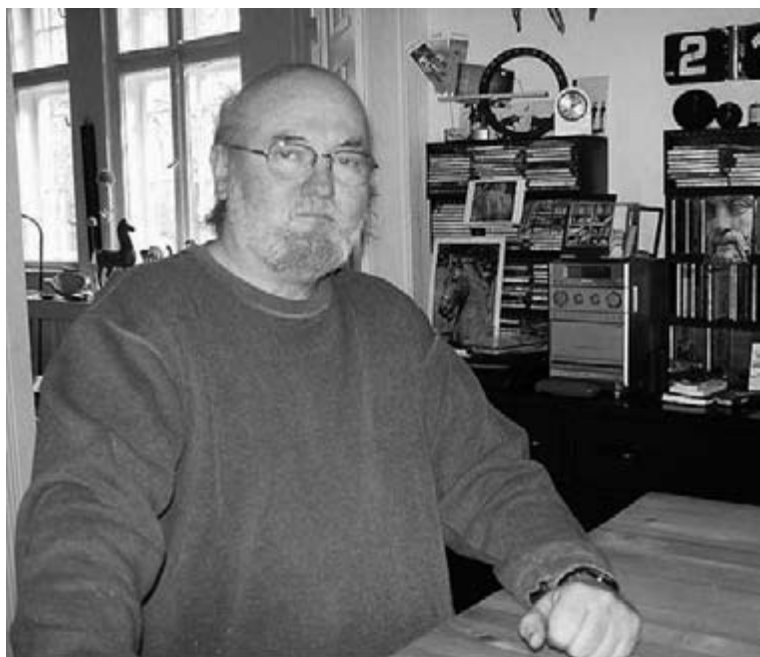
Sokféle „üzenetet” közvetítenek e tárgy-együttesek, képek, installációk. Nem hiányzik belőlük az irónia, a humor sem. (A művész arra biztat, ne vegyük komolyan ezt az egészet, hiszen csak játék...) Én azt mondanám: csúfondáros, tiszteletlen tisztelgés ez a múlt előtt, mely itt maradt, pusztulásra ítélt tárgyaival nyújt kezet – talán búcsúzkodásra. Ennek a szertartásnak, áldozat-felmutatásnak lehetünk szemtanúi Kotnyek István jóvoltából, a még egyszer (utoljára) fellobbanó újraértelmezés villanófényében.

Enteriőr
Kotnyek
István
kiállításáról

Dús: 70

Rapszodikus pályakép-idézés – (elkésett) születésnap-i köszöntő ürügén

Az év vége felé közeledve, nehéz számba venni, annyi minden történt. Szűkebb pátriánkban is. Kötetek, meghívók, katalógusok hevernek a padlón – sajátos kultúrmixet alkotva –, s persze, a jobb áttekinthetőség kedvéért. Két nagy alakú, képzőművészeti kiadvány tűnik elém. Az egyik fekete-fehér, de rendkívül elegáns formájú album, a címlapon ismerős alak, kissé megnyújtott fotó, kabát-kalap, cigarettát tartó kézmozdulat, valahonnét Clevelandből. A másik, egy színes és fekete-fehér nyomatokkal megrakott mappa, egyik-másik oldalon szöveggel, az egyik címe: XX. századi tabló, a másiké: Dús és Egerszeg, a harmadiké: Új műveimről, a fotófestményekről. Ennyiből talán kitetszik: Dús László festőművészről van szó, aki történetesen az idén július 15-én töltötte be 70. évét. Zalaegerszegen látta meg a napvilágot, a főiskola elvégzése után, ide tért vissza 1967-ben. A Művészeti Alaptól és a várostól műtermes lakást kapott, a páterdombi kis művészkolóniában.

Bernáth-tanítvány volt, ami önmagában is rangnak számított. S túl ezen, a mester kivételesen számon tartotta talentumát. (Közlése szerint besegített neki az MSZMP-székházban található, ma letakart, Munkásállam című freskó elkészítésébe.) Tanított, szakkört vezetett, s persze, dolgozott, megszállottan festett. Hihetetlen rajzkészsége volt, képein lírai, expresszív realizmus, bernáthos figurativitás érvényesült. Élénk színek, dekoratív alakítás. Bensőséges emberi kapcsolatok, hangulatok, lélektani finomságok jellemezték képeit. (Emlékszem, terhes feleségéről készült festményére, az anyaság áhítatos apoteózisa. A megyei kórház vásárolta meg a művésztől. Hol lehet azóta?) A történet folytatása ismerős (több kiadványban fellelhető, számos weboldalon olvasható): létrehozta az egervári művésztelepet, s az Ipartervhez is kapcsolódó művészeknek műhelyt, a modern törekvéseknek kis (zalai) azylumot teremtett. Mindez történt 1968 és 70 között.

S ezután jött váratlan fordulat: édesapja, aki 1945-ben hagyta el az országot, és az USA-ban tehetős üzletember lett, meghívta fiát – látogatóba. Dús László élt a lehetőséggel – természetesen családja itthon maradt, túsul. (Mesélt a Chicago-i milliomosok báljáról, ahol szkeccsmenként rajzolta a résztvevőket. S a siker nem maradt el...) A kisvárosból az USA-ba, ahol együtt állít ki Rauschenberggel, Dalival. Nem éppen szokványos karrier. Legalábbis, a kádári Magyarországról nézve. S 1971-ben hazatér. Egy év a gyanús, imperialista világban. A festő maga is gyanús alak lett. Így vallott erről egy interjúban: „Hazatérve egy év után – épp nyílt az egervári művésztelep kiállítása. A megnyitón odajön hozzám R. nyomozó, és a következőket mondja: Dús elvtárs, legyen szíves, holnap 8 órára hozzám befáradni. Ennek a kihallgatásnak az elmesélése több napot venne igénybe, ezért csak röviden. Én, ettől a perctől fogva, naponta, hetente, havonta, órákat ültem a rendőrségen, zárt ajtók

mögött. Hogy gondolkozzak... Valljak... Mert én bizonyára kémkedtem. Elkövettem ugyanis azt a hibát, hogy a képeim árából hazahoztam egy Ford Taunust. Ami, kétségtelen, csodaszámba ment itthon. S habár öt évig nem volt eladható, a pártbizottság elintézte volna, hogy mégis „megszabaduljak” tőle... Ajánlatot is kaptam, egy magas állású elvtárustól. Többször érzékeltették: ezt az autót csak szolgálataimért kaphattam. Abszolút megbízhatatlan elemmé váltam, anélkül, hogy bármit rám bizonyítottak volna. Na, de nincs vége. Ki akartunk utazni Olaszországba, felszólítottak, hogy önként vonjam vissza útlevélkérelmemet. Gondolhatod, mit éreztem. Ezen az éjszakán határoztam el, hogy én innen bármi áron eltűnök. Mellesleg, a kérelmemet nem vontam vissza. Attól a perctől azon dolgoztam, hogy sikerüljön (az illegális) határátlépés. Két évembe ment rá, de sikerült.” (Meglehetősen kalandos és nem veszélytelen módon.)

Ezt csak azért, mert egyes, megszépítő eufémizmusok ezt a kétségbeesett, iszonyú kockázatokkal járó disszidálást holmi művészi útkeresésnek állítják be. Aligha tükrözik az igazságot ezek az interpretációk. Valóban, ahogy mondja: elmenekült az ellehetetlenülő körülményektől, korabeli fogalmak szerint: disszidált. A jogszabályok szerint teljes vagyonelkobzásra ítélték, műtermes lakásának műtárgyai, bútorai, „belső árverésen”, jelképes

összegekért kiárúsításra kerültek. (Némi jóakarattal, akár egy kiállítást is összehozhatnánk belőlük. A 70. születésnap alkalmából.)

De mindez már a múlt. Dús László – viszonylag későn, többszöri látogatás után – végleg hazatért, 1999-től a Százados úti művésztelep egyik műteremlakásának bérlője.

Hogy mit hagyott az USA-ban, arról néhány vaskos album tanúskodik. S művei az Art Institute of Chicago, Detroit Institute of Art, Library of Congress (Washington), Metropolitan Museum of Art (New York), NASA Space Center (Houston), National Gallery of Fine Arts (Washington), The Smithsonian Institute (Washington) tereiben. (Ki tudja, mire elég ez – itthon?) A művész így jellemezte több évtizedes, amerikai korszakát: „Korábbi műveimben, melyet „lírai absztraktnak” nevez néhány művészettörténész, textúrákból, különböző formákból, felületekből, színekből próbáltam harmonikus kompozíciókat létrehozni, elvonatkoztatva mindentől.” Sasvári Edit művészettörténész írja róla a 2002-2003-as, fehérvári-zalaegerszegi mappában: „Egy viszonylag hosszan eltartó lírai absztrakt periódus után kezdett kollázsokat készíteni”. Nos, innen jutott el a „fotófestményekig”. Szintén a művész így vall új módszeréről: „Számomra a fotóknak egymagukban nincs önálló jelentésük. A fotó talált tárgy, kész elem, festői eszköztáram része. A

Dús
László:
Old
Glory
-vegyes
technika
-2007

fotókat mintegy „palettára helyezem” és vászonra rakom. Összeépítem őket... Vagyis fotókkal festek. Új képeimet akár fotófestményeknek is nevezhetném.”. A tudatosság, a mivesség, a mesterség megértésének igénye mindig is munkált benne. (Zalaegerszegi, egykori szakköri tagjai, mint Béres János, Farkas Ferenc, Frimmel Gyula, vagy az éppen nemrég USA-ba költözött Gábrriel József sokat tudnának erről mesélni.) Önmagát „nagy textúraművésznek” aposztrofálja, szenvedélye a katotikus halmazokból „elegáns kompozíciókat” építeni.

Még akkor is, ha ez sokszoros erőfeszítésébe kerül. Sokan

tudjuk, súlyos betegséggel küzd évek óta. De nem adta, adja fel, újabb és újabb kihívásokkal válaszol a mozgását bénító kór tüneteire. S a sajátos – festőileg izgalmasan megdolgozott – nyomatok készítése mellett, foglalkozott kerámiával is. A kecskeméti művésztelepen készült tűzzománc tányérjairól Schéner Mihály így írt frankfurti katalógusában: „DúsLászló minden tűzzománc tányérja – megannyi lángoló világ a művész tenyerén. Mindegyik, mint egykor a görögök szerint, a világegyetem korongja. Rajtuk a szív és a lélek vulkanikus kitörései és elcsendesedései, a bíbor habok taraján; a művész vándorlása ab ovo, szülőföldjéről, Zalából indulva, ad aspera, vissza Zaláig; közben kiszolgáltatva a nagyvilág háborgásainak és megmérettetéseinek – Amerikáig... Tűzkarikázása azonban, mint mindig, a mérték és harmónia világán belül marad... Mérték és erupció, áramlás és arányosság, egyetemesség és önmagába zárttság együttes jelenléte... – ez Dús László művészete.”. A pályatárs vallomása értelmezés és összegzés Dús egyik eredményes műfaji kalandjáról.

A nyáron a Fuga Galériában (Budapesti Építészeti Központ) rendezett új kiállítást. Talán megalégtelte

Dús László: Falfirka - vegyes technika - 2007

az ígéretes készülődéseken, világot felforgató terveken, ott, az egervári művésztelep táborfüze mellett. A 72-ben, a Képcsarnokban rendezett kiállítás meglehetősen „Amerika-élményein”. És csak a kérdések fogalmazódnak meg bennem: vajon elégedett-e a művész pályája alakulásával? Elmenni nehéz, de visszatérni – még nehezebb... Talán többet várt ő is, hisz nem üres kézzel jött haza. Komoly, nemzetközileg ismert galériák befutott alkotójaként. Mégis hiányzik a nagy, átfogó (hazai kiadású!) album, az évtizedek munkásságát bemutató, a változó művészi korszakokról képet adó kiállítás. Az értő, elmélyült kritikai visszhang. Igen, sok minden hiányzik. Ahhoz, hogy a 70. születésnap valódi ünnep legyen. Szintén ő írja törekvéséről, ami egész pályáját meghatározta: „Régen is csodálatos érzés volt saját felületet előállítani, most is sokszor meglepődöm, amikor olyat hozok létre, ami nincs, ami a munka során jön ki az ember keze alól, mert ez a teremtés egyik módja.”. Aligha kívánhatunk mást, mint hogy ezt a „felfedező áhítatot” minél tovább megőrizze magában. A „mű-teremtés” érdekében.

a „súlytalan” digitális nyomatok „simaságát”, ezúttal „érdesebb”, anyagszerűbb közeget talált magának. Vakolat- vagy falképeket láttunk, ahogy az idő és az emberi kéz „megdolgozza” ezt a sajátosan rétegződő felületet. Talán Simon Zsuzsának van igaza, amikor az új Dús képekkel kapcsolatban szakszerű beavatkozásról, „szelídített rombolásról” ír...

Nézem a katalógushalmazt, jegyzeteimet, tűnődve az előpergő egerszegi emlékeken. A páterdombi műterem angolóráin. A szakkörben lejátszott sakkcsatákon. A vidám órákon,